

กลอนนิราศ

ใบความรู้ "การแต่งกลอนนิราศ"
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ความหมายของนิราศ

นิราศ แปลว่า การจากไป การพลากรจาก ในทางฉันทลักษณ์หมายถึง บทประพันธ์ที่พรรณนาถึงการจากถิ่นฐานที่อยู่ไปในที่ต่างๆ ต้องมีการบรรยายถึงสิ่งที่ได้พบเห็นตลอดการเดินทาง และ ต้องรำพึงรำพันถึงคนรักหรือภรรยา ถ้าไม่มีก็ต้องสมมุติขึ้นจึงจะถูกต้องตามแบบการแต่งนิราศ ในการบรรยายและพรรณนาดลัดเลั่นทางการเดินทางนั้น กวีมักจะบรรยายถึงสิ่งที่ได้พบเห็น แล้วเปรียบเทียบกับความในใจของตน เมื่อต้องพลัดพรากจากหญิงอันเป็นที่รัก ทั้งในด้านความรัก และความทุกข์หรือวิวิชีวิต

ประวัติ

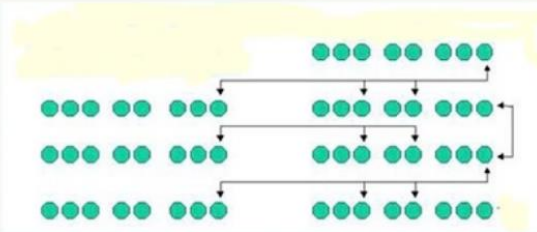
หนังสือประเภทนิราศ น่าจะมีมาช้านาน และน่าจะปรากฏมาหลายภาษา ด้วยบุคคลที่เป็นกวีนั้น เมื่อต้องเดินทาง ย่อมคิดอ่านที่จะพรรณนาถึงความรู้สึกต่างๆ ที่ตนเองมี หากเป็นการเดินทางชนิดที่ต้องพลัดพรากด้วยแล้ว อารมณ์สะเทือนใจจะยิ่งสูงเป็นพิเศษ นอกจากนี้ การเดินทางยังเป็นแหล่งข้อมูลอย่างดี ที่กวีสามารถนำมาร้อยเรียง เล่าเรื่องได้อย่างเพลิดเพลิน ตัวอย่างเช่น เมฆุตต บกวีของกาลิอาส กวีภาษาสันสกฤต ในสมัยโบราณ หนังสือที่แต่งตามขนบของนิราศ นั้นมีปรากฏมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เช่น โคลงนิราศทริภุญชัย แต่งสมัยพระเจ้าปราสาททอง, โคลงกำสรวล แต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นอกจากนี้ยังมีโคลงทวาทศมาส โคลงมंत्रารบเชียงใหม่ เป็นต้น

นิราศหลายเรื่องจะตั้งชื่อขึ้นด้วยคำว่า นิราศ ดังปรากฏให้เห็นอยู่แล้วในบทความนี้ อย่างไรก็ตาม ยังมีนิราศอีกหลายเรื่องที่ไม่ได้ตั้งชื่อ หรือเรียกชื่อนิราศ เช่น รำพันพิราป, โคลงมंत्रารบเชียงใหม่ เป็นต้น

วิธีการตั้งชื่อนิราศ

- คำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งนิราศ สมัยอยุธยานิยมแต่งเป็นโคลง เช่น กำสรวลศรีปราชญ์ ทวาทศมาส สมัยรัตนโกสินทร์นิยมแต่งเป็นกลอน เช่น กลอนนิราศของสุนทรภู่ นิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัย นิราศรอบโลกของแสงทอง นิราศที่แต่งเป็นกาพย์ห่อโคลงมี 1 เรื่อง คือ กาพย์ห่อโคลงนิราศพระบาทของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร นอกจากนั้นนิราศยังอาจแต่งเป็นบทร้อยแก้วได้ด้วย ชื่อนิราศมีวิธีการดังนี้
  ๑. ตั้งตามชื่อสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของผู้แต่ง เช่น นิราศพระบาท นิราศลอนดอน
  ๒. ตั้งตามชื่อผู้แต่ง เช่น นิราศนรินทร์ กำสรวลศรีปราชญ์
  ๓. ตั้งตามเนื้อเรื่อง เช่น ทวาทศมาส นิราศเดือน
  ๔. ตั้งตามชื่อตัวละคร เช่น นิราศสีดา นิราศอิเหนา

แผนผังต้นาหลักขนาน กลอนนิราศ

ลักษณะของกลอนนิราศ

- ขึ้นต้นด้วยวรรคครบของบทบาทเอก ส่วนวรรคสลับเว้นว่างไว้
- วรรคหนึ่งใช้คำตั้งแต่ 7-9 คำ
- สัมผัสและความไพเราะอื่น เหมือนกับกลอนแปด
- กลอนนิราศมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "นิราศ" จบด้วยบาทโทและคำสุดท้ายจะต้องท้าย "เอ๋ย"

ลักษณะข้อบังคับของกลอนนิราศ มีดังนี้

- ๑.. วรรคหนึ่งๆ มีจำนวนคำ ๘-๑๐ คำ สองวรรคเป็น ๑ คำกลอน หรือ ๑ บาท สองคำกลอน หรือ ๒ บาทเป็น ๑ บท
๒. วรรคแรกเรียกว่า วรรคสดับหรือวรรคสลับ วรรคที่สองเรียกว่า วรรคครบ วรรคที่สามเรียกว่า วรรครอง และวรรคที่สี่เรียกว่า วรรคส่ง
๓. บทแรกของเรื่องเริ่มต้นด้วยวรรคครบหรือวรรคที่ ๒ และจบเรื่องด้วยคำว่า เอ๋ย
๔. การส่งสัมผัส คำสุดท้ายของวรรคที่หนึ่งส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ หรือ ๔ ของวรรคที่ ๒ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ ส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ หรือ ๔ ของวรรคที่ ๔ ในกรณีที่ตั้งหลายบาท คำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ ต้องส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ของบทถัดไป

ใบงานกิจกรรมกลุ่ม

“ส่องเรือ เขียนนิราศ”

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่งนิราศในประเด็น “บันทึกไว้ระหว่างทาง” โดยกำหนดเนื้อหาและตั้งชื่อหัวข้อให้เหมาะสม

การเตรียมการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

นิราศที่แต่งเกี่ยวกับอะไร

.....

.....

.....

โครงเรื่อง

.....

.....

.....

.....

.....

คำศัพท์สำคัญที่ใช้

.....

.....

.....

.....

.....